

I.İlkçağ, Ortaçağ Felsefesi ve Modern Felsefe

(BİR PERSPEKTİF)

Felsefe Tarihi Perspektif

- ▶ Felsefede üç merkez vardır, bunlardan biri zemin tutularak diğerleri anlaşılır.
- ✓ Tanrı
- ✓ Kainat
- ✓ İnsan

Felsefe Tarihi Perspektif

- ▶ Antikçağ'da kainat merkeze alınır.
- ▶ Tanrı kainatın hareket ettiricisi, yapıcısıdır.
- ▶ Yaratıcısı değildir, kurucu ilkesidir
- ▶ Ortaçağ'da Tanrı merkezdedir.
- ▶ İnsan Tanrı'nın bir kuludur, doğa ise bir dekadur.
- ▶ Modern dönemde insan merkezdedir.
- ▶ Doğa insanın ihtiyaçlarını karşılamak üzere araştırılır ve kullanılır.
- ▶ Tanrı ise manevi ihtiyaçların karşılandığı bir varlık haline gelir.

Felsefe Tarihi Perspektif

- ▶ Bir geçit d6nemi olan R6nesans Avrupa k6lt6r çevresinin iki b6y6k ağı arasında yer alır.
- ▶ R6nesans Ortaçağ ile Yeniçağ arasında bir k6pr6 konumundadır.
- ▶ Bu ağların her birinin kendilerine 6zg6 bir değerler sistemi, bir d6nya g6r6ş6 ve bunların oluşturduğu kurumları vardır.
- ▶ R6nesans Ortaçağ d6zeninin 6z6l6p Yeniağı oluşturacak ilkeler ve d6ř6ncelerin belirlemeye başladığı d6nemdir.
- ▶ Yeniçağ'ın girişi ve ilk basamağıdır.

Felsefe Tarihi Perspektif

- Rönesans'ı ve dolayısıyla Yeniçağ'ı yaratan Avrupa kültür çevresinin Latin Cermen bölümüdür.

Paradigma Değişimleri

- ▶ Düşüncenin merkezi;
- ▶ İlkçağ' da kainat
- ▶ Ortaçağ' da tanrı
- ▶ Yeniçağ' da insan olmuştur.
- ▶ Düşüncedeki değişim; dönemin siyaset, din ve bilim anlayışlarını şekillendirmiştir.

Felsefe Tarihi Perspektif

- ▶ 14. yy'dan itibaren Ortaçağ Avrupası'nda Rönesans'ı hazırlayan değişimler başlamıştır.
- ▶ 1000 yıldan uzun süre hüküm süren Evrensel Ortaçağ Devleti ayrı ulusal devletlere bölünmeye başladı
- ▶ Orta sınıfın uyanan girişim ruhu ekonomide yeni gelişmelere yol açtı
- ▶ Kilisenin maddi gücü sarsıldı
- ▶ Sosyal yapıdaki kaymalar derebeyliğin dayanaklarını ortadan kaldırdı
- ▶ Burjuvanın yeni hayat görüşü kiliseden kopmaya başlayan bir eğitim anlayışına yol açtı

Felsefe Tarihi Perspektif

- ▶ Rönesans Felsefesi geçit niteliği taşıdığı için geleneksel ve modern unsurları aynı anda içinde barındırır, onlar bazen çatışır bazen birbirine karışır.
- ▶ Rönesans filozofu da çelişkilerle yüklüdür.
- ▶ Eskinin yıkılıp yeninin de henüz olgunluğa varamadığı ama yeni bilgi ve değerleri şiddetle özleyen bu yüzyıllarda ne düşünce form bakımından sonuna kadar gelişebilmiş ne de her alanda güvenilir bilgilere varılabilmektedir.
- ▶ Rönesans'ın felsefe bakımından bir tablosunu çizmeyi denerken yeşeren ve solan formlar birlikte değerlendirilmelidir.

Solan Formlar ve Yeşeren Formlar: Felsefenin İşlevi

- ▶ **Felsefenin İşlevi:** Ortaçağ'da felsefenin ana rengi dini idi. Kurulmuş olan evrensel bir Hristiyan kültür organizması içinde felsefe sadece bir organdı. Felsefenin görevi kilisenin öğretilerini desteklemektir.
- ▶ Ortaçağ'da felsefe Hristiyanlığın tartışmasız doğrularını akılla işleyip, ışıklandırıp savunmuştur. Teolojiye hizmet eden bir bilgi kolu durumundadır.
- ▶ Rönesans'ta, felsefenin ana eğilimi, kendini her türlü bağılıktan sıyırmak, yalnız kendine dayanmak, kendini arayıp bulmaktır.
- ▶ Rönesans düşüncesi kendini bütün tarihi otoritelerden bağımsız kılmaya, dünya ve hayat üzerindeki görüşlerine yalnız deneyin ve aklın sağladığı doğrularla biçim vermeye çalışır.
- ▶ Bu doğruları elde etmek insanın nihai ödevidir.

Kapalı, Birlikli, Evrensel Yapıdan Sistemler Çokluğuna Geçiş

- ▶ Ortaçağ felsefesi kendi içine kapalı bir sistemdi.
- ▶ Bu sistem içinde ancak görünürde birbirlerinden ayrıldıklarına, özde ise birleştiklerine inanılan karşıtlıklar organik bir bütün içinde giderilmeye uğraşılırdı.
- ▶ Bu sistem Katolik Kilisesi çevresinde toplanmış bütün Hristiyan ulusların ortak varlığı idi.
- ▶ Zaman akışında yapılan etkinlik bu ortak kültür sermayesini işlemekten ibaretti. Bu işleyiş de daha çok biçim bakımındandı. Pürüzler düzeltilmeye, uyuşmazlıklar birbirine uydurulmaya çalışılırdı.
- ▶ Bütün bu faaliyetler ortak bir dille, Skolastiğin seçtiği dil olan Latince ile yapılırdı.

Felsefe Tarihi Perspektif

- ▶ Rönesans'ta ise bütün kültür dünyasının tek bir çerçevede toplanmasının yerine bir sistemler çokluğu anlayışı hakim olmuştur.
- ▶ Bu sistemler İlkçağ'ın da Ortaçağ'ın da evren ve hayat üzerine belirttiği bütün renkleri taşır.
- ▶ Ortaçağ'ın gölgelendirdiği Antik Çağ'ın çok renkli düşünce tablosu Rönesans'ta bütün parlaklığı ile yeniden ortaya çıkar.
- ▶ Artık düşünür kendini adsız bir yapıtın arkasına gizlemez, tersine yapıtında kişiliğini, benliğini bütün ağırlığıyla belirtir.
- ▶ Bir felsefe görüşünde de artık bu felsefenin içinde olduğu ulusun karakteri kendini belli eder.
- ▶ Felsefe yavaş yavaş da olsa Latince yerine ulusal dillerle yazılmaya başlanır.

Değişen Filozof Tipolojisi

- ▶ Ortaçağ'da filozoflar din adamları idi. Augustinus, Anselmus, Thomas Aquinas
- ▶ Ortaçağ'ın büyük filozoflarının hepsi aynı zamanda kilisenin de büyükleri idi.
- ▶ Rönesans'ta ise artık felsefeyi yapan ve işleyenler; yazarlar, araştırmacılar, yeni kurulan üniversitelerin ya da medreseyi aşip büsbütün yeni bir yapıyla ortaya çıkan üniversitelerin öğreticileridir.

Amacın Değişimi

- ▶ Ortaçağ filozofu doğrunun zaten bulunmuş olduğuna inandığı için 'yeni'yi aramaz, sadece hazır bulduğu bir tabloya daha sağlam bir dayanak oluşturmaya çalışır.
- ▶ Rönesans filozofu ise kendisini ilkece yeni bir şey getiren bir dönemin müjdecisi, temsilcisi sayar.
- ▶ Rönesans filozofu hiç yorulmadan yeniden yaratmak, işleyeceği gereçleri kendisi arayıp bulmak ve boyuna genişletmek ister.

Birlikli Yapının Dağılması

- ▶ Ortaçağ düşüncesinin birliği vardır. Bu düşüncenin yürüdüğü yol da birdir, varmak istediği amaç da birdir.
- ▶ Oysa Rönesans'ta bu birlik bozulmuştur; artık doğruya ulaştıran yol bir tane değildir, düşüncenin üzerine eğildiği konu da bir tane değildir.

Felsefe Tarihi Perspektif

- ▶ Rönesans felsefesi tıpkı Antik Çağ felsefesi gibi insan ve evrene ilişkin bütün sorunları ele alır. Bunları çözmek için çeşit çeşit yollar dener.
- ▶ Rönesans'ta karşımıza çıkan birçok çığırın nedeni birbiriyle çok alakası olmasa da yalnızca skolastiğe karşı koymada birleşirler.
- ▶ Rönesans felsefesinin çığıruları diğer bakımlardan birbirlerinden ne kadar ayrılırlarsa da skolastiği reddetmede, skolastiğin yöntem ve anlayışıyla savaşmada elbirliği ederler.

Skolastik neden yıkıldı?

- ▶ Rönesans, eskinin çözülüp yeninin oluşmaya başladığı bir dönemdir.
- ▶ Skolastik felsefe gibi yüzyıllarca sürmüş ve kültür çevrelerine damgasını vurmuş büyük bir felsefe çığırı yanı başında yeni bir görüş belirmiş diye yıkılıp gitmez. Bu yıkılışın asıl nedeni de ancak kendi içinde dağılmasında aranmalıdır.
- ▶ Skolastik dinin görüşü ile felsefenin görüşünü birleştirebileceğine, tanrının yasası ile aklın yasasını denkleştirebileceğine inanıyordu. Ancak bu ideal hiçbir zaman tam olarak gerçekleşmedi.
- ▶ Buradaki sorun iman ile bilgi ya da iman ile felsefe arasındaki ilintiler sorunudur.

Felsefenin Bağımsızlığı

- ▶ Skolastiğin ilk dönemlerinde iman ile felsefenin uzlaştırılabileceğine inanılır.
- ▶ Ortaçağ ilerledikçe iman ile felsefenin arası da gitgide açılmaya başlar.
- ▶ En parlak günlerinde ise bu inanış artık gevşemeye başlar.
- ▶ Bu dönemin en büyük filozofu olan Aquinalı Thomas dinin artık felsefeyle kavranamayacak birtakım yüksek sınırları bulunduğu kanısındadır.
- ▶ Daha Skolastik felsefenin en olgun döneminde başlayan iman ile felsefenin bu birbirinden uzaklaşmaları bundan sonra gittikçe artacak ve sonunda da felsefenin bağımsızlığı doğacaktır.

Nominalizmin Etkisi

- ▶ Felsefenin dinden kopmasına, yalnız teolojiye hizmet eden bir düşünce olmaktan çıkıp kendine göre yöntem ve amaçları olan bir bilgi kolu olmasına yol açan etkenlerin başında nominalizm gelir.
- ▶ Nominalizm tümellerin, kavramların değil de tek tek nesnelere gerçekliği olduğunu öne sürer.
- ▶ Yalnız tek tek varlıkların bir gerçekliği olduğuna göre, bilginin kaynağı da ancak iç ve dış deney olabilir.
- ▶ Deney bilginin temeli olunca da ne Tanrı'yı ne ruhu ne de evreni salt akla dayanarak açıklayamayız.

Felsefe Tarihi Perspektif

- ▶ Nominalistlere göre Tanrı'nın varlığı bile kesin olarak tanıtlanamaz.
- ▶ Tanrı'nın var oluşu, ruhun ölümsüzlüğü, evrenin 7 günde yaratılmış olduğu dogmaları, Hristiyanlığın bu ana inançları ancak imanla ilgili önermelerdir. Bunlara olduğu gibi inanmalıdır, tanıtlamaya çalışmak boşunadır.
- ▶ Doğruluk tek yönlü değil, çift yönlüdür.
- ▶ Bilgi bakımından yanlış olan bir görüş iman bakımından doğru olabilir. İman bakımından yanlış olan bir görüş de bilgi bakımından doğru olabilir.
- ▶ Bu anlayış ile, iman ve bilginin alanları, kesin sınırları ile birbirinden ayrılmış oluyordu.

Felsefe Tarihi Perspektif

- ▶ Nominalizmin önemi, bilgiye kendi alanını kazandırmış olmasıdır.
- ▶ Ortaçağ'ın sonlarına doğru çok yayılıp yerleşen bu anlayış, Rönesans'ta felsefenin kendini bulmasına ve bağımsızlığını kavramasına doğru büyük bir adım olmuştur.
- ▶ Nominalizmin Skolastik felsefeye verdiği zarardan sonra Rönesans'ın genç ve dinç atılımları, skolastik felsefenin büsbütün çözülüp dağılmasına neden olacaktır.

Aristoteles'e Yeniden Bakış

- ▶ Skolastik filozof olarak Aristoteles'i kabul etmişti.
- ▶ Hristiyanlık dogmalarının sağlam ve sistemli bir yapısını kurmak ve bunları akla dayandırmak için Aristoteles ve Platon felsefelerinden faydalanmıştı.
- ▶ Başlangıçta baş otorite Platon'dur. (Yeni Platonculuk açısından anlaşılabilir bir Platon)
- ▶ Skolastiğin yükselme döneminde ise Aristoteles baş kılavuz seçilmiştir.

Felsefe Tarihi Perspektif

- ▶ Ortaçağ'ı Aristo'ya yaklaştıran olay, 12.yy'ın ikinci yarısı ile 13.yy'da o zamana kadar bilinmeyen bazı yapıtlarının Arapça'dan Latince'ye çevrilmesi olmuştur.
- ▶ Bu yapıtlar öğrenilince, Skolastik dogma sistemini yeni bilgilere göre değiştirip temellendirmek zorunda kaldı. Ancak varılan sonuç Aristo'ya uymaktan çok uzaktı.
- ▶ Esasen Skolastik yalnız mantık şemacılığı bakımından Aristoteles'e sadık kaldı. Başka bakımlardan tam olarak Aristotelesçi sayılmaz. Mesela bilgi anlayışına öteden beri Yeni Platoncu ögeler karışmıştır.

Felsefe Tarihi Perspektif

- ▶ Skolastiğin çözümlenmesinin bir nedeni de, bu sistemin dayanmak istediği Aristoteles felsefesinin yeni kadrosu ile öğrenilmesidir.
- ▶ Bu yüzden Hristiyan dogmalarının şimdiye kadarki temellendirilmesi çelişik olmuş, çelişmeler de bir türlü giderilememiştir.
- ▶ Tüm bunlara rağmen Aristoteles, kilise öğretisi ile uyuşan, onu destekleyen bir filozof olarak tanındığı için Rönesans döneminde onun da otoritesinden kurtulmak istendi.
- ▶ Ancak başlangıçtaki sert tepki sonra yavaş yavaş yatışacak, bu arada Ortaçağ sonlarının tanıyıp bildiğinden çok daha gerçek Aristoteles felsefesine yaklaşılacak ve Rönesans'ın çeşitli çığırları içinde ileri gelen bir tanesi de yine Aristoteles düşüncesini kendine çıkış noktası ve temel yapacaktır.

Kaynakça

- ▶ Prof. Dr. Celal Türer ders notları.
- ▶ Macit Gökberk, *Felsefe Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2011.
- ▶ G. Skirbekk- N. Gilje, *Felsefe Tarihi*, çev: Emrullah Akbaş- Şule Mutlu, Üniversite Kitabevi yay., İstanbul, 2004.

Önerilen Kaynaklar

- ▶ W. Wishdel, *Felsefenin Arka Merdiveni*, İz yay., 1993.
- ▶ Ahmet Cevizci, *Felsefe Tarihi*, Say yay., 2010.
- ▶ A. Weber, *Felsefe Tarihi*, Sosyal yay., 2000.